

מכתבים למערכת

על בדיקות גנטיות ו-PGD (אבחנה גנטית לפני השתלת עובר)

לכבוד העורך,

ברצוננו להוסיף כמה הערות על מאמרו של הרב יהודה יפרח¹ בנושא התייעצות גנטית².

א. עמדת רבני "ישיבה אוניברסיטה"

בשנת 2013, כל ראשי הישיבה והרמ"ם בישיבת רבנו יצחק אלחנן שעל יד ישיבה אוניברסיטה בניו-יורק חתמו על מכתב פתוח שמצהיר: אנחנו מאמינים שעל כל התלמידים לעבור אבחון גנטי לפני הנישואין, ורצוי אפילו שהאבחון ייעשה לפני שנכנסים לקשר רציני עם בן/בת זוג³. יתר על כן, ישיבה אוניברסיטה מפעילה מרכז תמיכה כחלק מתוכנית של בריאות גנטית יהודית⁴.

הרב דוד בלייך שליט"א, ראש ישיבה בישיבת רבנו יצחק אלחנן, ופרופסור למשפט ואתיקה יהודית בבית ספר למשפטים ע"ש קרדוור, סיכם בעבר את היסוד הבא:

חז"ל למדונו בנחרצות שאסור לאדם לסכן את עצמו בנסיבות מסוכנות. התעלמות מסכנה מעידה לא על אמונה צרופה, אלא על גאווה חסרת אחריות. המידע על טבעם הגנטי של מחלות, וההתפתחות הטכנולוגית לבדיקת הנטייה של גנים להשפיע על מחלות, עצמם מעידים על השגחה אלוקית על האדם. חוסר רצון להשתמש במידע משמעותו דחיית ההשגחה האלווקית⁵.

הרב בלייך גם תומך בבדיקות לאיתור מוטציות של BRCA1 ו-BRCA2 עבור נשים עם היסטוריה משפחתית של סרטן השד והשחלות.

1. הרב יהודה (אודי) יפרח, "בדיקת גנטיות קודם הנשואים. בראי ההלכה והמדע", **אסיא** צ"ח-צ"ח (כרך כ"ה א-ב), אייר תשע"ה.

2. Grazi RV and Wolowelsky JB, "Cultural Concerns in Counseling Orthodox Jewish Couples on Genetic Screening and PGD," *Journal of Genetic Counseling* (2015) 24:878-881.

3. http://www.yu.edu/uploadedFiles/Jewish_Living_and_Learning/YU-Connects/YU-Connects-Placeholder/Resources/Genetic_Testing/YUConnects_To-Go_-_5773_Genetics_Letter.pdf

4. <http://www.yu.edu/jll/genetichealth/core-efforts/resources-supportcenter>

5. Bleich JD. (2000) "Genetic Screening," *Tradition* 34:1: 63-87.

(גנים אלה אינם רסיביים, ולכן לא נכללים בבדיקות של "דור ישרים"). כמו כן מוסיף ראש ישיבה הרב מרדכי וויליג שליט"א:

בדיקה גנטית מאפשרת לנשים ולמשפחותיהן לנקוט בצעדים מתאימים בטיפולם בסרטן. בדיקה גנטית מאפשרת לכל אחת לבצע צעדים למניעה וגם להפחתת סיכון הסרטן, ובכך להציל חיים.⁶

הרב בלייך גם הביע את מורת רוחו מהמדיניות של "דור ישרים" לא לגלות את תוצאות הבדיקות לנבדקים:

בכך שלא מגלים לגברים או לנשים או להוריהם את תוצאות הבדיקות, מעצימים את הסטריאוטיפ השלילי בצורה דרמטית, דבר שמחזק בתוך הקהילה את הרעיון המקובל והפרימיטיבי שעדיף לא לדעת.⁷

מחקר של רו וויזנר⁸ הראה שהמדיניות של "דור ישרים" מעצימה את חוסר-ההבנה באשר לבסיס הגנטי של התאמת נשאים גנטיים, וממשיך את האפליה לרעה של נשאים אפשריים

לפני כ-25 שנה הרב יצחק זילברשטיין שליט"א התייחס לשאלת זוג נשוי הרוצים להשתמש ב-PGD כדי לוודא שיוולד ילד ללא פגמים גנטיים מסוימים, או ממין מסוים:

ב. עמדת הרב יצחק זילברשטיין

יש בזה פרצה בגדר הקדושה והטהרה שבין האיש ואשתו ששכינה ביניהם וכאן יד הרופא באמצע. לכן נראה מגוחך להתיר למי שיש לו הרבה בנות להשתמש בהזרעה מלאכותית ולהכניס לביתו ילוד שיהיה ספק בנו, ספק כהן, ספק יורש, ורק 'ודאי זכר'. [אולם] אי אפשר לנעול דלת בפני אנשים הסובלים ייסורי-נפש נוראים לנוכח ידיהם הסובלים ממחלות קשות, ולפעמים האשה יכולה לרדת מדעתה עקב זאת. לכן, במקרה של מחלות גנטיות קשות הפוקדות בני זוג, קשה לאסור עליהם להשתמש בהזרעה מלאכותית ובטכנולוגיה החדשה להפרות רק את הביציות שאינן פגיעות למחלה.⁹

6. http://www.yu.edu/uploadedFiles/Jewish_Living_and_Learning/Genetic_Health/Core_Efforts/Genetic_Testing/R%20Willig%20signed.pdf

7. הרב בלייך, שם (הערה 5).

8. Raz, AE and Vizner Y, (2008) "Carrier Matching and Collective Socialization in Community Genetics: Dor Yeshorim and the Reinforcement of Stigma," *Social Science and Medicine* 67:1361-1369.

9. הרב יצחק זילברשטיין, ברירת עוברים להשתלח למניעת ולדות פגומים ולקביעת מין הילוד: תשובה לפרופ' ריצ'ארד חיים גראזי, **ספר אסיא ט** עמ' 47-48.

כפי שמעיר פופובסקי¹⁰, הרב זילברשטיין לא עסק בקביעה של איכות חיים לפיו ילד חולה אינו זכאי לחיות. אלא הוא פשוט הכיר בכך שלהרבה אנשים הורות וגידול של ילד עם מחלה קשה היא משימה נפשית שאין ביכולתם לשאת.

ג. עמדת הרב אשר וייס

תמיכה יותר מלאה ב-PGD הובעה על ידי הרב אשר וייס שליט"א:

לא אכחד שזה זמן רב שאני מסתפק אם יש חיוב פו"ר כאשר יש חשש גדול שיולדו תינוקות פגומים. ויסוד הספק... דאין אדם צריך לסבול יסורים גדולים או ליפול למשכב כדי לקיים מצות פו"ר... ק"ו שפטור מן המצוה כאשר ע"י קיומה יגרם צער שאין למעלה ממנו לזולתו, וק"ו בן בנו של ק"ו כאשר יגרמו חיי צער לתינוק שעדיין לא בא לעולם. ויש חשש גדול שהתינוקות שיולדו יהיו פגומים בגופם ובשכלם ומטבע הדברים כל חייהם יהיו סבל וכאב לא יתוארו, פטור הוא מפו"ר...

ואין לדחות ולטעון הלא "שומר פתאים ה'", דלאחר שעשו בירור זה והסכנה ידועה שוב אין לסמוך אהא דשומר פתאים ה'... וגם אין נראה לומר בענין זה "בהדי כבשי דרחמנא למה לך" דמפתח הנשמות ביד הקב"ה והוא הפותח רחם ומונע פרי בטן, דהלא חזינן שרוב גדולי הדור תמכו ועודדו להנהיג בדיקות "דור ישרים" כדי לחשוף חשש לפגמים גנטיים מבעוד מועד וכאשר מוצאים חשש לפגם גנטי רובא דעלמא נמנע מלהשתדך, ולא אמרינן "בהדי כבשי דרחמנא למ"ל". ואף שבודאי שאני מניעת שידוך לכתחילה מביטול מצות פו"ר, מ"מ חזינן שלפי דע"ת אין להתעלם מנתונים המצביעים חשש לפגמים גנטיים ולא אמרינן בזה בהדי כבשי דרחמנא למ"ל.

ואין דומה לזה דברכות י' ע"א דחזקיהו המלך לא עסק בפו"ר משום שראה ברוח הקודש דנפק מיניה זרעא לא מעליא ואמר לו הנביא ישעיהו "בהדי כבשי דרחמנא למה לך מאי דמיפקדת איבעי לך למעבד ומה דניחא קמיה דקב"ה לעביד", דשאני התם שראה ברוח הקודש וזה בכלל כבשי דרחמנא משא"כ בני"ד שהבדיקות מבוססות על הבחינה הטבעית, ועוד דשאני זרעא דלא מעליא שבידם לחזור בתשובה ולהיטיב דרכיהם דזו בחירת

10. Popovsky M. (2007) "Jewish Perspectives on the Use of Preimplantation Genetic Diagnosis", *Journal of Law and Medical Ethics* 35(4):699-711.

האדם, מחשש מחלה שאינו ביד האדם כלל. ומשו"כ נראה דאין נ"ד דומה להא דחזקיהו וישעיהו...

ולגבי השאלה אם חייב לנסות להביא ילדים ע"י הפריה חוץ גופית ובדיקת PGD, ...אף שאין חובה גמורה, ודאי שיש לעודדם לנהוג כן ולהתעסק בכל עז"מ להביא לעולם זש"ק זרעא מעליא, ולענ"ד ברור דאף אם אין בזה חיוב יש בזה מצות פו"ר, ואף בדרך זן מקיים האדם מצות פו"ר...

ואף שידעתי שרבים מגדולי ישראל לפני שנות דור לא היתה בדעתם נוחה מטיפול זה, בני"ד שאיש זה בר חיובא הוא ובידו להוליד, כו"ע מודי דזו הדרך. מוציאתו ידי חובתו¹¹.

ד. פוסקים נוספים

דוד ועמיתיו¹² מצטטים את הרב אליהו בקשי דורון שליט"א האומר שאם זוג כזה רוצה להוליד ילדים, חובה עליהם להשתמש ב-PGD. ראש ישיבת מעלה אדומים, הרב נחום רבינוביץ שליט"א, פסק במקרה של אשה שייתכן ותעביר לוולדה מחלה מסוכנת במהלך ההריון, כי:

"אין להתיר בשום אופן להביא לידי כך שיוולד רח"ל ולד שעלול למיתה מתוך יסורים. ואיסור זה חל הן על האשה, והן על הגבר, והן על והרופאים המתעסקים בכך"¹³.

באשר לבדיקת PGD לבחירת מין העובר בנסיבות יוצאות מן הכלל, הרב אהרון ליכטנשטיין זצ"ל התייחס לשאלה של כהן עקר המשתמש בתרומת זרע. האב דאג שכל חברי הקהילה ידעו שבנו איננו ילדו הגנטי (שכן לא יוכל לתפקד ככהן בבית הכנסת), והפרסום יהרוס את כל הצניעות שבתהליך. ולכן דרש האב להבטיח בת ולא בן:

כעקרון, הבקשה אינה יותר מסובכת מהזרעה מלאכותית מתורם נכרי, ואפילו פשוטה יותר. ומכיוון שאני מקבל את דעת 'מתירים' (לפחות במצב של מצוקה כמו זו), במקרה שלפנינו אני רואה את התהליך המוצע כלא פחות מותר. על פי המידע במישור הטכני, ומכיוון שבמקרה של אימוץ (שאמנם קצת

11. הרב אשר וייס, שו"ת **מנחת אשר**, ח"א, סימן ס"ט.

12. David BE, Weitzman GA, Hervé C, Fellous M. (2012) "Genetic Counseling for the Orthodox Jewish Couple Undergoing Preimplantation Genetic Diagnosis". *Journal of Genetic Counseling*, Oct 21(5):625-30.

13. הרב נחום רבינוביץ, שו"ת **שיח נחום**, ח"א, סימן צ"ו.

14. הרב אהרון ליכטנשטיין, מכתב (באנגלית) לריצ'ארד חיים גראזי מכ"ט סיון תשנ"א (11.6.1991).

15. הרב אברהם שטינברג, מייל (באנגלית) לריצ'ארד חיים גראזי מ-11.11.2015.

שונה), הנסיון מראה שיבוא הזמן שיהיה רצוי לספר לילד את האמת, אני מסופק אם יש חכמה בתהליך שבסופו הוא 50% ספק. אבל אני מבין את מורכבות הענין ואת הרגשות שעולים ממנו, ולכן הזוג חייב להחליט לעצמו¹⁴.

לאחרונה כתב הרב פרופ' אברהם שטיינברג שליט"א:

דברתי עם הרב אשר וייס ועם הרב זלמן נחמיה גולדברג (חתנו של הרב שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל) ושניהם הבהירו שאין כל איסור הלכתי לבצע IVF-PGD כדי לקבל ולד ממין שונה מאשר 4 או 5 ילדים קודמים ממין זהה. הרב וייס הוסיף שהוא אינו מעודד כזה דבר, אך אם יישאל, ויוכח רצון עז של ההורים ללדת את המין האחר, הוא ירשה זאת¹⁵.

ד"ר ריצ'ארד חיים גראזי

ד"ר יואל ב. וולוולסקי

* * *

עוד על חזרה מפעולות הצלה בשבת

לכבוד העורך,

רוב ברכות ושלומים,

א. בספרו החשוב "רפואה מציאות והלכה ולשון חכמים מרפא"

בפ"ד סימן ז' (עמודים 35-41) הביא כת"ר דיון נרחב שבסיסו ההנחה שהנוסע עם נהג שאינו יהודי בשבת, והנסיעה היא מעבר לתחום של י"ב מיל, נכנס לספק איסור תחומין דאורייתא, שהרי לדעת סיעה של ראשונים, וביניהם הרמב"ם ז"ל (פכ"ז מהל' שבת ה"א), תחומין של י"ב מיל הם מהתורה!

דעה זו נפוצה מאוד. כלתי שתחי' שימשה במשך שנים כאחות במחלקת טיפול נמרץ בבית"ח שערי צדק בירושלים ת"ו. נהג שאינו יהודי אסף את הצוות שהיו לו תורנויות בש"ק. אלא שהרב של שערי צדק פסק שאסור לו להביא חברי צוות מחוץ לתחום של י"ב מיל.

אמנם הרב של הדסה בזמנו (הרב רקובסקי ז"ל) התיר לנהג לא יהודי של הדסה להביא צוות אף מחוץ לתחום י"ב מיל.

* הוצאת מכון שלזינגר, ירושלים תשע"ב.